

Primjer 1.

U toku borbe protiv svoje dotadašnje metropole sjeveroameričke kolonije objavile su *Jednodušnu deklaraciju trinaest sjedinjenih država Amerike* u kojoj, među ostalim, kažu:

Kada u toku ljudskih događaja postaje nužno da jedan narod razriješi politički odnos koji ga je vezivao s nekim drugim narodom i da preuzme zaseban i ravnopravan položaj među silama svijeta, na koji mu daju pravo zakoni prirode i boga – poštovanje prema mišljenju ljudi zahtijeva da se objasne razlozi koji ga navode na odvajanje.

Mi smatramo da su ove istine same po sebi očigledne:

da su svi ljudi stvoreni jednaki;

da su od stvoritelja obdareni stanovitim neotuđivim pravima, među kojima su život, sloboda i težnja k sreći;

da se radi osiguranja tih prava među ljudima postavljaju vlade koje svoju pravednu vlast izvode iz pristanka onih kojima vladaju;

da je uvijek, kada jedan oblik vladavine šteti tim ciljevima, pravo naroda da je promijeni ili ukloni i da postavi novu vladu koja će se temeljiti na onim načelima i organizirati svoju vlast u onom obliku koji mu se čini najpovoljnijim da ostvari svoju sigurnost i sreću.

Oprez će, dakako, propisati da se odavno postavljene vlade ne mijenjaju zbog slabih i beznačajnih razloga; u vezi s tim sve iskustvo je pokazalo da su ljudi više raspoloženi podnositi dok se zlo može podnijeti nego da sami sebi pribavljaju pravdu uklaňanjem oblika na koje su se navikli. Ali kada dugi niz zloupotreba i otimačina koje slijede neizmijenjeno isti cilj pokazuje težnju da ih podvrgne potpunom despotizmu, njihovo je pravo i dužnost da zbace takvu vladu i da se pobrinu za nove čuvare svoje buduće sigurnosti.

Takva je bila strpljiva patnja ovih kolonija; takva je sada potreba koja ih prisiljava da mijenjaju svoje prijašnje sisteme vlade. Povijest sadašnjeg kralja Velike Britanije jest povijest neprekidnih nepravdi i otimačina koje sve imaju neposredni cilj: ostvarenje potpune tiranije nad ovim državama...

Slijedi nabranjanje svih kraljevih nasilja, a zatim se dalje kaže:

Na svakom stupnju ovih tlačenja mi smo skromno molili da se uklone: na naše neprekidne molbe odgovarali su nam neprekidnim povredama. Vladar čiji je značaj na taj način obilježen svim djelima koja odlikuju tiranina nepodesan je da bude vladar slobodnog naroda.

Kod nas nije nedostajalo obzira prema našoj britanskoj braći. Mi smo ih od vremena do vremena upozoravali na pokušaje njihova zakonodavstva da prošire na nas neopravdanu nadležnost; podsjećali smo ih na ovdašnje prilike naše emigracije i naseljenika; apelirali smo na njihovu prirodenu pravdu i velikodušnost; zaklinjali smo ih vezama našeg srodstva da ne odobre te otimačine koje će nesumnjivo prekinuti naše veze i slaganje.

I oni su ostali gluhi na glas pravde i iste krvi.

Zbog toga se moramo pokoriti nužnosti koja nas vodi do odvajanja i smatrati njih, kao i ostalo čovječanstvo, neprijateljima u ratu – prijateljima u miru...

(Prema I. Karaman, *Historijska čitanka*, III, ŠK 1964, str. 6–7)

Primjer 2.

Deklaracija o neotuđivim pravima čovjeka i građanina iz Francuske revolucije (27. kolovoza 1789)

...Narodna skupština priznaje i pod zaštitom i prisutnosti vrhovnog bića¹ obznanjuje ova prava čovjeka i građanina:

Čl. 1. Ljudi se rađaju i ostaju slobodni i jednaki u pravima. Društvene se razlike mogu temeljiti samo na općoj koristi.

Čl. 2. Cilj je svakoga državnog udruživanja zaštita prirodnih i neotuđivih prava čovjeka. Ta su prava: sloboda, vlasništvo, sigurnost i otpor protiv ugnjetavanja.

Čl. 3. Porijeklo svakog suvereniteta počiva u biti u narodu. Ni društvo ni pojedinac ne može vršiti vlast koja ne proistječe izričito iz njega.²

Čl. 4. Sloboda se sastoji u tome da čovjek može raditi sve što ne škodi drugome. Tako se prirodna prava svakog čovjeka omeđuju granicama koje drugim članovima društva osiguravaju uživanje tih istih prava. Te granice može odrediti samo zakon.

Čl. 5. Zakon smije zabranjivati samo djela štetna društvu. Sve što zakon ne brani ne može se sprečavati, a nitko ne može nikoga prisiliti da radi što zakon ne nalaže.

Čl. 6. Zakon je izraz opće volje. Svi građani imaju pravo da ili lično ili preko svojih predstavnika sudjeluju u njegovu stvaranju. On mora biti isti za sve, bilo kad zaštićuje, bilo kad kažnjava. Budući da su svi građani pred zakonom jednaki, svi imaju i ista prava na sve časti, namještenja i javne službe, prema svojim sposobnostima i bez druge razlike osim razlike u svojim vrlinama i svojoj nadarenosti.

Čl. 7. Nitko ne može biti optužen, uhapšen ni zadržan u zatvoru, osim u slučajevima koje zakon predviđa i na način koji on propisuje. Oni koji potiču, požuruju, izvršavaju ili tjeraju druge da izvrše samovoljna naređenja, treba da budu kažnjeni; ali svaki građanin pozvan pred sud ili uhapšen na osnovu zakona, mora da se smjesta pokori; bit će smatran krivcem ako se odupre.

Čl. 8. Zakon smije ustanoviti samo kazne očito i nužno potrebne, i nitko ne može biti kažnjen, osim na osnovu zakona koji je donesen i objavljen prije počinjenog prijestupa i legalno primljen.

Čl. 9. Svaki se čovjek smatra nevinim sve dok se ne proglasi krivim. Ako se drži prijeko potrebnim da bude uhapšen, svaka pretjerana strogost koja ne bi bila nužna za njegovo stavljanje u pritvor mora se oštro suzbiti zakonom.

Čl. 10. Nitko ne smije biti uznemiravan zbog svojih nazora, čak ni vjerskih, samo ako njihova manifestacija ne remeti javni red ustanovljen zakonom.

Čl. 11. Slobodno saopćavanje misli i nazora jedno je od najdragocjenijih prava čovjeka. Dakle, svaki građanin može govoriti, pisati, štampati slobodno, jedino mora odgovarati za zloupotrebu te slobode u slučajevima koje određuje zakon.

Čl. 12. Garancija prava čovjeka i građanina iziskuje javnu silu. Ta je sila ustanovljena za dobro svih, a ne za ličnu korist onih kojima je povjerena.

Čl. 13. Za izdržavanje javne sile i za troškove uprave prijeko je potreban opći porez. On mora biti jednako raspoređen na sve građane prema njihovim mogućnostima.

Čl. 14. Svaki građanin ima pravo da sam ili preko svojih predstavnika dokaže potrebu javnog doprinosa, da ga slobodno prihvati, da kontrolira njegovu upotrebu, da mu odredi količinu i raspodjelu, ubiranje i trajanje.

Čl. 15. Zajednica ima pravo da traži od svakoga državnog činovnika račune o njegovu poslovanju.

Čl. 16. Svako društvo u kojem garancija prava nije osigurana ni dioba vlasti određena nije ustavno.

Čl. 17. Budući da je vlasništvo nepovredivo i sveto pravo, svojina se nikome ne može oduzeti, osim ako to izričito traži opća potreba zakonom ustanovljena, ali uz uvjet pravedne i prethodne odštete.

(I. Karaman, *Historijska čitanka*, III, ŠK, 1964, str. 17 – 18)